

*Ларкін М. О.,**кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального права та правосуддя
Запорізького національного університету*

ПРИЧИНИ ВИНИКНЕННЯ МОЛОДІЖНИХ НЕФОРМАЛЬНИХ ГРУП (ОБ'ЄДНАНЬ) ЗЛОЧИННОЇ СПРЯМОВАНОСТІ

Анотація. Розроблення концептуальних основ методики розслідування злочинів, що вчиняються членами молодіжних неформальних груп (об'єднань), не може оминути вивчення питань щодо особи злочинця-неформала. У контексті зазначеної проблематики особливий інтерес представляють причини появи (виникнення) неформальних утворень, до яких входять молоді люди, що намагаються задля пропагування різного роду ідей, поглядів, теорій, псевдотеорій діяти злочинним шляхом.

Складною, багатовекторною проблемою сучасних реалій постають різні молодіжні неформальні групи (об'єднання) асоціальної спрямованості. Застосування системного підходу під час розроблення комплексної методики розслідування злочинів, що вчиняються членами молодіжних неформальних груп (об'єднань), має сприяти виявленню причин, через які можуть виникати зазначені неформальні утворення. Аналіз наукової літератури, статистичної інформації, практики розкриття та розслідування злочинів, що вчиняються членами молодіжних неформальних груп (об'єднань), дає змогу припустити три основні причини виникнення таких утворень: 1) кризові процеси в сімейних відносинах; 2) вікові особливості підлітка; 3) глобальна політика конформізму.

Через небажання створення сім'ї через інститут шлюбу молоді люди можуть бачити сенс свого життя в участі в різних соціальних процесах, наприклад, у створенні молодіжного неформального об'єднання, у пропагуванні «сумнівних» ідей, теорій. Також мають місце випадки, коли сповільнення процесу дорослішання (як результат кризи інституту сім'ї) проявляється в тривалому захопленні особи (осіб) «ідеями» неформальних груп злочинної спрямованості, адже, як правило, такі угруповання існують до затримання або притягнення їх учасників до кримінальної відповідальності. Криза в сімейних відносинах може породжувати замкнутість і появу проблем у школі й ще більше сприяти пошуку свободи, розуміння, підтримки в нібито односторонньому середовищі.

Можна припустити, що вступ (створення) до асоціального (злочинного) молодіжного неформального утворення як прояв протестності може бути наслідком психічних травм, отриманих у період дорослішання людини.

Вираження протесту за допомогою об'єднання в неформальне співтовариство може бути результатом непогодження з нав'язуванням молоді способу життя, норм поведінки, моралі, які суперечать їхньому «внутрішньому відчуттю себе». Конформізм руйнує процес соціалізації молоді.

Молодіжні неформальні групи (об'єднання) злочинної спрямованості, як спосіб вираження протесту стають культурним явищем сучасної дійсності.

Ключові слова: причини, виникнення, молодь, неформальна група, неформальне об'єднання, злочин.

Постановка проблеми. Теоретико-прикладне дослідження, присвячене розробленню концептуальних основ методики розслідування злочинів, що вчиняються членами молодіжних неформальних груп (об'єднань), не може оминути вивчення питань щодо особи злочинця-неформала, адже, як писав П. Тейяр де Шарден, «...чим більше ми робимо зусиль, щоб піти від людини в наших теоріях, тим більше звужуються кола, описувані нами навколо неї, як ніби ми втягнуті в її кругообіг» [1, с. 336]. А.Д. Вяткін у свою чергу небезпідставно зазначає: «Не важко переконатися в тому, що вся наша цивілізація антропоцентрична й егоїстична. Людина є осередком і центром усіляких прагнень, наукових пошуків і так званого прогресу. Не можна сказати, щоб цей процес проходив гладко, несуперечливо або виключно з користю для самої людини, але те, що в баченні й побудові фізичного світу людський фактор має провідне місце – це дослідницький факт» [2, с. 24].

У контексті зазначеної проблематики особливий інтерес представляють причини появи (виникнення) неформальних утворень, до яких входять молоді люди, що намагаються задля пропагування різного роду ідей, поглядів, теорій, псевдотеорій діяти злочинним шляхом.

Проблеми боротьби зі злочинами, вчинюваними членами молодіжних неформальних груп (об'єднань), ставали предметом вивчення для таких науковців, як: П.В. Агапов, С.В. Альохін, У.Н. Ахмедов, І.П. Башкатов, В.І. Бояров, І.М. Білоус, Я.І. Гілінський, В.О. Давидов, С.Ф. Денисов, В.О. Єршов, В.С. Капіца, І.І. Карпець, О.М. Коршунова, Г.В. Костильова, В.С. Овчинський, О.С. Пудовіков, Д.А. Сафонов, Д.Г. Скоріков, О.В. Холопов, О.В. Шлегель та ін.

Метою статті є визначення та аналіз причин виникнення молодіжних неформальних груп (об'єднань) злочинної спрямованості.

Виклад основного матеріалу дослідження. Складною і багатовекторною проблемою сучасних реалій постають різні молодіжні неформальні групи (об'єднання) асоціальної спрямованості. Застосування системного підходу під час розроблення комплексної методики розслідування злочинів, що вчиняються членами молодіжних неформальних груп (об'єднань), має сприяти виявленню причин, які продукують виникнення зазначених неформальних утворень. Однак слід відзначити деякі специфічні особливості вияву причинності в суспільному середовищі. Тут зв'язок між явищами характеризується не абсолютною неминучістю, тому причинність щодо суспільства має не жорстку лінійну залежність, а ймовірний характер. У результаті певних обставин конкретний наслідок може настати або не настати. Соціальні явища породжуються, як

правило, не самим якимось попереднім явищем, а сукупністю певних явищ і процесів [3, с. 30].

Аналіз наукової літератури, статистичної інформації, практики розкриття та розслідування злочинів, що вчиняються членами молодіжних неформальних груп (об'єднань), дає можливість припустити три основні причини виникнення таких утворень: 1) кризові процеси в сімейних відносинах; 2) вікові особливості підлітка; 3) глобальна політика конформізму.

1. **Кризові процеси в сімейних відносинах.** За даними статистики, в Україні кожна шоста дитина народжується в незаміжній мамі [4, с. 13].

Сім'я як соціальний інститут володіє комплексом соціальних функцій і ролей, заради яких суспільство сприяє її створенню, підтримує та охороняє. Важливою її характеристикою є функціональна структура. Функції сім'ї – напрями діяльності, що виражають її сутність, соціальний статус і соціальну роль. Основні з них: а) репродуктивна функція – біологічне відтворення і збереження потомства, продовження роду; б) виховна функція – духовне відтворення населення; сім'я формує особистість дитини, систематично впливає на людину протягом усього життя; в) господарсько-побутова функція – ведення домашнього господарства, збереження і примноження спільного майна, підтримка неповнолітніх, непрацездатних тощо; г) соціокультурна функція – залучення до вселюдської і національної культури, збереження і розвиток традицій, родинності; д) функція соціального контролю – виховання відповідальності за поведінку в суспільстві, застосування санкцій у разі порушення сімейних звичаїв і суспільних норм. Кожна сім'я формує особливий мікросвіт, який характеризують спосіб організації відносин і участі в суспільних справах, норми побуту, опіка і відповідальність, традиції, пам'ять, культура облаштування життєвого простору [4, с. 13–14].

Неприйняття форми устрою сім'ї, способу життя батьків, відсутність гнучкості у виховній діяльності тощо сприяють відстороненню підлітка, молоді люди від сімейного кола і вступу до організації неформальної групи (об'єднання), яке може домагатися поставлених цілей шляхом вчинення кримінальних правопорушень.

Криза сімейних цінностей породжує кризу шлюбу, яка не може не викликати занепокоєння. Б. Рассел писав: «шлюб є чимось набагато серйознішим, ніж просто задоволення бути в компанії один одного; шлюб – це суспільний інститут, який виник для того, щоб виростити і виховувати дітей, це клітина найтоншої тканини суспільства; шлюб має найважливіше значення для стану суспільства, далеко перевершуючи почуття, які з'єднують людей у шлюбі» [5, с. 102].

Через небажання створення сім'ї через інститут шлюбу молоді люди можуть бачити сенс свого життя в участі в різних соціальних процесах, наприклад, у створенні молодіжного неформального об'єднання, у пропагуванні «сумнівних» ідей, теорій.

Також мають місце випадки, коли сповільнення процесу дорослішання (як результат кризи інституту сім'ї) проявляється в тривалому захопленні особи (осіб) «ідеями» неформальних груп злочинної спрямованості, адже зазвичай такі угруповання існують до затримання або притягнення їх учасників до кримінальної відповідальності.

Криза в сімейних відносинах може породжувати замкнутість і появу проблем у школі й ще більше сприяти пошуку

свободи, розуміння, підтримки в нібито однодумців з неформального середовища.

2. Друга причина – **вікові особливості підлітка** – це фактично природні процеси, які по-різному проходять у кожної людини і можуть викликати несподівані поведінкові реакції.

Біологічні фактори, які суттєво впливають на фізіологічні процеси, можуть провокувати психічні (психологічні) травми в підлітка. І.Я. Зубенко зазначає, що «не менш важливе значення для появи психічних травм у підлітка мають його протестні реакції. Вони як би маніфестують психічні травми» [6, с. 67].

Тобто можна припустити, що вступ (створення) до асоціального (злочинного) молодіжного неформального співтовариства як прояв протестності може бути наслідком психічних травм, отриманих у період дорослішання людини.

3. І третьою причиною виникнення молодіжних неформальних груп (об'єднань), на нашу думку, є наявна сьогодні **глобальна політика конформізму**.

Вираження протесту за допомогою об'єднання в неформальне співтовариство може бути результатом непогодження з нав'язуванням молоді способу життя, норм поведінки, моралі, які суперечать їхньому «внутрішньому відчуттю себе». Е. Фромм у роботі «Здорове суспільство» писав: «У наші дні ми стикаємося з людиною, яка діє і відчуває, як автомат, вона ніколи не відчуває переживань, які дійсно були б її власними; вона відчуває себе такою, якою, на її думку, її вважають інші; її штучна посмішка прийшла на зміну щирому сміху, а нічого не значуща балаканина зайняла місце словесного спілкування; вона відчуває сумне відчуття безнадійності замість дійсного болю. Щодо такої людини можна відзначити два моменти. По-перше, вона страждає від нестачі спонтанності й індивідуальності, що може виявитися непоправним. Водночас вона суттєво не відрізняється від мільйонів інших людей, що знаходяться в такому ж становищі» [7, с. 23].

У «Втечі від свободи» Е. Фромм зазначає: «Пристосовуючись до очікувань інших, не відрізняючись від них, ми змушуємо замовкнути сумніви з приводу власної ідентичності і знаходимо деяку впевненість у собі. Утім, ціна цього висока. Відмова від спонтанності та індивідуальності призводить до відкидання життя. Психологічно автомат, хоч і живий біологічно, вмирає емоційно і розумово; він рухається і вчиняє дії, як живий, але його життя витікає крізь пальці, як пісок. За маскою задоволення й оптимізму ховається глибоко нещасна людина; насправді вона на межі відчаю. Вона шосили чіпляється за поняття індивідуальності; вона бажає «відрізнитися», в її вустах немає кращої похвали, як «це інше» [8, с. 244–245].

Конформізм руйнує процес соціалізації молоді, який за своєю суттю є культурним процесом, якщо розглядати культуру не просто як сукупність матеріальних та духовних цінностей, вироблених людиною, а насамперед з точки зору діяльності, яка має результатом і ту саму сукупність цінностей, і саму людину як найважливішу з них; діяльності, яка перетворює скарб людської історії на внутрішній скарб особистості і творчої діяльності з вироблення нових матеріальних та духовних цінностей, тобто єдиного у своїй основі процесу розвитку людських здібностей, які виявляються як предметно, так і духовно [9, с. 124].

У зв'язку з цим молодіжні неформальні групи (об'єднання) злочинної спрямованості як спосіб вираження протесту стають контркультурним явищем сучасної дійсності.

Висновки. Отже, аналіз, у контексті криміналістичного дослідження, проблематики виникнення молодіжних неформальних груп (об'єднань) злочинної спрямованості як складного соціально-правового явища дає змогу припустити три основні причини виникнення таких утворень: 1) кризові процеси в сімейних відносинах; 2) вікові особливості підлітка; 3) глобальна політика конформізму. Звісно, зазначені причини підлягають уточненню, додатковому вивченню і мають стати предметом комплексного наукового дослідження.

Література:

1. Тейяр де Шарден П. Феномен человека / пер. с фр. Москва : АСТ: Астрель: Полиграфиздат, 2012. 381 с.
2. Вяткин А.Д. Причинность. *Сознание и физическая реальность*. 2004. Т. 9. № 1. С. 23–27.
3. Кримінологія: Загальна та Особлива частини : підручник / І.М. Даньшин та ін. ; за заг. ред. В.В. Голіни. 2-ге вид., перероб. і доп. Харків : Право, 2009. 288 с.
4. Седих К. Психологія сім'ї : навчальний посібник. 2-ге вид., стереотип. Київ : ВЦ «Академія», 2017. 192 с.
5. Рассел Б. Брак и мораль / пер. с англ. Ю.В. Дубровина. Москва : АСТ, 2013. 319, [1] с.
6. Зубенко И.Я. Психологические особенности кризисов подростков : учебно-практическое пособие. Киев : Центр учебной литературы, 2017. 200 с.
7. Фромм Э. Здоровое общество. Догма о Христе ; пер. с нем. Москва : АСТ: Транзиткнига, 2005. 571, [5] с.
8. Фромм Э. Бегство от свободы ; пер. с англ. А.В. Александровой. Москва : Издательство АСТ, 2018. 288 с.
9. Соціологія : підручник / М.П. Требін та ін. ; за ред. М.П. Требіна. Харків : Право, 2010. 224 с.

Larkin M. The causes of youth informal groups (associations) of the criminal orientation

Summary. Development of conceptual bases the method of investigation the crimes that committed by members of youth informal groups (associations), cannot be ignored. In the context of these issues, particular interest is given to the causes of the emergence of informal entities, which include young people trying to propagate various kinds of ideas, views, theories, pseudo theories.

A complex, multi-vector problem of contemporary realities is the different youth informal groups (associations) of asocial orientation. The use of a systematic approach to the development of a comprehensive method of investigating the crimes that committed by members of youth informal groups (associations) should help to identify the reasons why these informal entities may occur. Analysis of the scientific literature, statistical information, practices of disclosure and investigation the crimes that committed by members of youth informal groups (associations), suggests three main causes of such entities: 1) crisis processes in family relations; 2) age characteristics of the teenager; 3) global conformism policy.

Through reluctance to start a family through a marriage institution, young people can see the meaning of their lives by participating in various social processes. For example, in the creation of youth informal associations, in promoting «questionable» ideas, theories. There are also cases where the slowdown in the process of adulthood (as a result of the crisis in the institution of the family) is manifested in the long-term capture of individuals (persons) by «ideas» of informal criminal groups, since, as a rule, such groups exist prior to the detention or involvement of their participants in criminal proceedings responsibility. The crisis in family relations can give rise to isolation and the emergence of problems at school and further facilitate the search for freedom, understanding, and support from supposedly like-minded people from the informal environment.

It can be assumed that the introduction (creation) of asocial (criminal) youth informal education, as a manifestation of protest, may be the result of mental traumas received during a person's adulthood.

Expressing protest through association with the informal community may be the result of disagreement with the imposition of lifestyles, behaviors, morals that contradict their «inner self». Conformism destroys the process of socialization by youth people.

Youth informal groups (associations) of criminal orientation, as a way of expressing protest, are becoming a counter-cultural phenomenon of modern reality.

Key words: causes, occurrence, youth, informal group, informal association, crime.